

GUBITNICI U AUSTRALIJI

U USPOREDBI S NJEGOVIM KASNIJIM ROMANIMA, PRVENAC POZNATOG NORVEŠKOG PISCA KRIMIĆA NE PROLAZI NAJBOLJE

NADA KUJUNDŽIĆ

Ako je vjerovati izdavačkoj kući Znanje, norveški majstor krimića Jo Nesbø neprikosnoveni je ljubimac domaće publike. Što zbog dostupnosti i pristupačne cijene od dvadesetak kuna, što zbog literarnog umijeća samog autora, romani o istražitelju Harryju Holeu za naše se prilike odlično prodaju. Nakon što je Znanje na tržište izbacilo četiri naslova iz serije o Holeu (*Crvenač*, *Nemeza*, *Đavolja zvijezda* i *Spasitelj* u kojem, na opće oduševljenje domaćeg čitatelja, gospodin Hole dolazi u Hrvatsku), dobri ljudi iz Profila također su poželjeli komad tog kolača. Uspješna biblioteka inventivnog naziva Profil krimić do sada nam je uglavnom predstavljala djela angloameričkih autor/ica (P.D.James, John le Carré, Ian Rankin), uz tu i tamo pokojeg Rusa (Boris Akunin) ili Talijana (Andrea Camilleri), tako da inicijacija planetarno popularnog Norvežanina u ovu malu književnu obitelj označava i njihov prvi izlet na unosno polje skandinavskog krimića. Činjenica da je Znanje, kako se čini, već ponudilo (*Crvenač* je proglašen najboljim norveškim krimićem svih vremena) ili će u bliskoj budućnosti ponuditi najbolje od Nesbøa (za iduću je godinu najavljen *Snjegović*, po mnogima najbolji roman o Holeu) nije odveć zasmeta Profiloce. Vodeni principom "daj šta daš" (ili "bolje išta nego ništa"), svim Nesbøljupcima (i onima koji će to tek postati) servirali su prvi roman iz serije o Harryju Holeu – *Šišmiš*.

IAKO JE INTERTEKSTUALNA VEZA S MITOLOGIJOM ABORIDŽINA ITEKAKO ZANIMLJIVA, MOGLI SMO I BEZ EKSPPLICITNOG UPUĆIVANJA NA POVEZNICE IZMEĐU MITA I ROMANA

NOVI-STARI LARSSON Nesbø trenutno iza sebe ima devet romana o Harryju Holeu (posljednji, *Utvare*, objavljen je 2011). Prvi od njih, *Šišmiš* (iako bi *Čovjek šišmiš* bilo mnogo bliže norveškom izvorniku *Flaggermusmannen...* no možda takav naziv ipak previše asocira na poznatog stripovskog borca protiv zločina?) peti je preveden na hrvatski jezik. Prvi Nesbøov roman na hrvatskom, *Crvenač*, treći je u seriji o Holeu. Odluka da se priču započne pričati takoreći od sredine može se doimati pomalo nelogičnom, no valja reći da to nije ni prvi ni jedini primjer takve prakse u nas. Dovoljno je prisjetiti se u najmanju ruku zanimljive situacije s ciklusom o inspektoru Kurtu Wallanderu švedskog autora Henninga Mankella, iz koje su (iz nama nepoznatih razloga) na hrvatski prevedeni peti (*Na pogrešnom tragu*) i sedmi roman

(*Ubojstvo na Ivanjsku noć*). No, zagledamo li se pomnije u status i povijest recepcije Nesbøovih djela, odluka da se s brojanjem započne od tri, a ne od jedan, začudo počinje dobivati kakav-takav smisao. Kao što je već ranije spomenuto, upravo je *Crvenač* ovjenčan laskavom titulom norveškog najkrimića svih vremena. A kad publici predstavljate novog autora, nije li logično da im ponudite najbolje od najboljeg?

Nadalje, čitavoj je stvari kumovao sada već neizbježni Stieg Larsson. Naime, upravo je planetarni uspjeh njegovog *Millenniuma* ucrtao skandinavske zemlje na literarnu kartu svijeta (ili barem žanrovsku literarnu kartu) i svrnuo pažnju javnosti na brojne autore koji su u tom trenutku već bili etablirani i prepoznati u vlastitim sokacima, ali ne i izvan njih. Jedan od njih bio je i naš Jo. Iako je pisati počeo u vrijeme dok je Larsson bio poznat jedino u novinarskim i aktivističkim krugovima, u post-milenijskoj historiji za skandinavskim krimićem, Nesbø je lansiran u međunarodnu književnu orbitu kao "novi Stieg Larsson". A prvi njegov roman preveden na engleski bio je (pogadate) famozni *Crvenač*. Budući da su Nesbøovi romani objavljeni u Znanju prijevodi engleskih prijevoda (u nas valjda nitko ne govori norveški), za razumjeti je (valjda) da i kronologija slijedi onu američkog izdavača.

TVRDOKUHANI SOCIO-KRIMIĆ

Nakon svih ovih izvanknjiževnih i okoknjiževnih peripetija i začkoljica, vrijeme je da se napokon osvrnemo na nagradivanog *Šišmiša* (nagrada Riverton za najbolji norveški krimić, Stakleni ključ za nordijski krimić godine). Dakle, o komu ili čemu se radi? Norveški istražitelj Harry Hole stiže u Australiju ne bi li tamošnjim kolegama pomogao u istrazi ubojstva nekadašnje norveške TV voditeljice Inger Holter. Uz pomoć novog partnera, Aboridžina Andrewa Kensingtona, Hole (a s njime i mi) postupno otkriva svoju okolinu, njezine živopisne stanovnike (prostitutke, svodnike, boksače-amatere, klaunove, transvestite, homoseksualce, ekshibicioniste, dilere...), ali i samog sebe. U tome mu naročito pomaže veza sa Švedankom Birgittom, konobaricom u noćnom klubu u kojemu je radila i ubijena Holter. Svi tragovi upućuju na serijskog ubojicu koji već godinama siluje i ubija plavokose djevojke diljem Australije...

Utjecaj majstora tzv. hard-boiled krimića koje Nesbø navodi kao svoje književne uzore (Chandler, Hammett) možda je najzamjetniji u liku Harryja Holea, društveno neprilagođenog alkoholičara, sklonog fizičkim ozljedama i općenito upadanju u neprilike. Hole je vuk samotnjak čiju društvenu konstelaciju čine sestra, šefica, otac i nekoliko tipova koje još uvijek naziva prijateljima iako "između njihovih telefonskih poziva produ i godine". Veza s atraktivnom Švedankom funkcionira kao sredstvo kroz koje, skupa s dotičnom, postupno upoznajemo našeg (anti)junaka i njegovu mračnu prošlost koja, osim već spomenutog alkoholizma, uključuje i krivnju za smrt mladog kolege te samoubojstvo bivše djevojke.

Zanimljivo je da se za premijerni nastup svog istražitelja autor odlučuje smjestiti ga u strani mu okoliš. Našavši se u gradu "čiji je

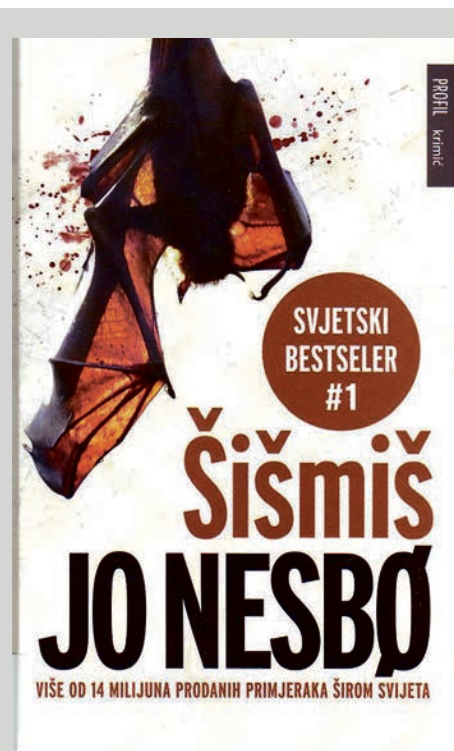
broj stanovnika otprilike jednak ukupnome broju stanovnika Norveške", Hole osim samog slučaja istražuje i svoj novi (doduše privremeni) kulturno-geografski kontekst te u njemu (u najboljoj maniri tzv. socio-krimića) otkriva brojne probleme. Stvarnost raja za surfere prožeta je nimalo idiličnim problemima poput nezaposlenosti i rastuće stope kriminala. Australija je izrazito multikulturalna zajednica, u što se vrlo brzo uvjerava i naš istražitelj. Naime, većina likova s kojima se Hole susreće su Aboridžini ili imigranti – osim već spomenute populacije skandinavskog poluotoka, ima tu i Grka, Kineza, Nizozemaca, Novozelandana pa čak i jedan "čelav, uvijek dobro odjeven Jugoslaven crne šiljaste bradice zbog koje je izgledao kao Mefisto u odijelu". No iako se Australija diči "time da je mnogobrojne kulture uspješno sjedinila u funkcionalnu zajednicu", jedan od najvećih problema upravo je rasna i etnička netrpeljivost.

je postojala sumnja da otac nije Aboridžin) za koje se tvrdilo da im je cilj očuvati Aboridžine i njihov način života, a čije su posljedice bile "katastrofalne. Tijekom vrlo kratka razdoblja potukli smo sve negativne statistike: alkoholizam, nezaposlenost, rastave braka, prostitucija, kriminal, nasilje, i droge. You name it. Aboridžini su bili i ostali najveći australski gubitnici".

Naslov romana sugerira da je za razumijevanje istoga najvažniji mit o čovjeku šišmišu (tzv. Narahdarn), inkarnaciji smrti u aboridžinskoj mitologiji. Mit o Narahdarnu, međutim, u drugi plan baca priču o Bubburu, golemoj zmiji koja ubija djevojku Mooru te pada kao žrtva Moorinog zaručnika, ratnika Walle. Iako Hole u trenutku epifanije izjavljuje kako je ubojica zapravo "čovjek šišmiš", na kraju romana samog sebe povezuje s Wallom, a zločinca s Bubburu. Osim toga, roman je podijeljen u tri dijela nazvana prema trima mitološkim likovima: Moora, Walla i Bubbur. Iako je intertekstualna veza s mitologijom Aboridžina itekako zanimljiva, mogli smo i bez eksplicitnog upućivanja na poveznice između mita i romana.

Kako to obično biva s ovakvim ciklusima romana, svako je djelo moguće čitati neovisno od ostatka serije. No to nije uvijek i poželjno – osobito kada ti romani prate razvoj središnjeg lika. Uživate li u intelektualnim pothvatima Poirota, gotovo je svejedno koji od brojnih romana Agathe Christie ćete odabrati – jajoglavi Belgijanac uvijek je jednako elegantan, pronicljiv i pedantan. Čitajući *Šišmiša* ipak je teško biti objektivan budući da um čitatelja kojemu je ovo četvrti ili peti susret s Holeom nipošto nije tabula rasa. Naprotiv, u roman ulazi "kontaminiran" brojnim spoznajama o glavnom (anti)junaku i njegovim budućim pustolovinama što uvelike kvari cjelokupni dojam (koji bi idealno trebao biti prvi). Nadalje, gotovo je nemoguće sudržati se od pravljenja usporedbi s kasnijim romanima, usporedbi koje (nažalost) *Šišmišu* baš i ne idu u prilog. Što reći osim da se itekako osjeti da je riječ o prvencu: dijalozi povremeno zapinju, a ubacivanje engleskih fraza i rečenica često se doima nepotrebnim i zamornim. Ipak, dobra je vijest da je Nesbø iz romana u roman sve bolji i bolji.

Kad ne piše sumorne i nasilne krimiće s usamljenim alkoholičarom u glavnoj ulozi, Nesbø (nekadašnji burzovni mešetar, novinar i nogometaš-amater) radi na romanima za djecu (poznata mu je serija o doktoru Proktoru) ili tekstovima pjesama za svoj bend Di Derre. **E**

Jo Nesbø, *Šišmiš*, s njemačkoga preveo Dalibor Joler; Profil Knjiga, Zagreb, 2012.

NAJVEĆI AUSTRALSKI GUBITNICI

Holeov novopečeni partner Andrew je Aboridžin, što autoru omogućava da svako malo ubaci kakvu mini-digresiju o povijesti i društvenom ustroju Australije, naročito o samim Aboridžinima – njihovoj kulturi, jezicima, običajima, mitovima te problemima s kojima se suočavaju od trenutka kada je njihova domaja dobila nove stanovnike ("Europljani nikada nisu Aboridžinima podnijeli molbu za boravišnu dozvolu."). Iako je naglasak na integraciji (odnosno nedostatku iste) Aboridžina u suvremene društvene tokove, doznajemo ponešto i o šokantnim praksama prođenima prije i nakon Drogog svjetskog rata (prisilna urbanizacija, otimanje djece od aboridžinskih majki ako